

A

Аво́сь да небо́сь – хоть во́все брось! [Ha ímmel-ámmal végzed, akkor inkább hagyd el végleg!]: semmit sem érdemes feliből-harmadából csinálni
≈ *Ritka vetésnek szegény az aratása* (nép) | ≈ *Aki nem szánt, gazt arat* (rég)
✍ Vasznyeov: Közmondások [Пословицы]

Аво́сь до добра́ не доведёт* [A talán nem vezet jóra]: nem szabad a dolgokat a véletlenre bízni
≈ *Homokra épít, ki a véletlenben bízik* (nép)

Аз да бу́ки, а там и нау́ки [A meg b, s már ott a tudomány]: először az alapokat kell elsajátítani, s utána jöhetnek a bonyolultabb ismeretek
≈ *A könyvek néma mesterek* (rég) (1598) | ≈ *Nincs oly hitvány könyv, melyből ember nem tanulhat* (rég)

❖ Az orosz az ószláv ábécé első két betűjének nevét is használja a betűi jelölésére: А = аз < ószláv азъ [az], Б = буки < ószláv бѣукы [buki]. Európában az 'ábécé' jelentésű szavak – az ókori közel-keleti hagyományt követve – többnyire az ábécé első betűiből állnak: cseh *abeceda* [< a + b + c + d], óír 𐎠𐎡𐎢𐎣 [= bethluisnion] [< b + l + n], angolszász ƿᵛᵅᶠƿᵅᶠ [fuðark] [< f + u + ð + a + r + k].

V: Сперва аз да буки, а потом – науки

Аз¹ пью квас, а ко́ли ви́жу пи́во, не пройду́ егó мѝмо[◇] [Kvaszt iszom, de ha sört látok, mellette el nem sétálok]
≈ *Ha bort nem találsz, sört vagy vizet igyál!* (rég)

❖ A kvasz rozskenyérből és malátából erjesztett, savanykás, alkoholtartalmú ital. Hajdan az emberek víz helyett is ezt itták, s a vendéget nem is illett vízzel kínálni.² Bőjtidőben a kenyérral a parasztok fő táplálékát jelentette. E barnássárga nedűt ma főleg a nyári hőségben fogyasztják. Üvegben vagy az utcán felállított hordókból csapolva kapható. • A legkorábbi serfőzők a Jangce völgyének vadászó-gyűjtögető életmódot foly-

¹ Аз (rég < ószláv азъ): én.

² Európában a középkorban a folyadékszükségletüket az emberek gyümölcsléből, sörből vagy borból fedezték. A vizet az orvosok nem nézték jó szemmel, mivel úgy vélték, hidegsége akadályozza az emésztést. Legjobbnak a forrásvizet tartották.

tató lakói voltak. Az ókori Egyiptomból és Közel-Keletről származó sört Európában már a középkorban szívesen iszogatták, de az oroszoknál csak az utóbbi évtizedekben vált igazán népszerűvé. Régen a sörfőzés ünnep közeledtét jelezte. Ma az iszákosság terjedését azzal igyekeznek gátolni, hogy nyilvános helyen tiltják a sörfogyasztást, és a rendelkezés értelmében boltokban csakis nagykorúaknak adható szeszes ital.

Алмаз и в грязи́ виден [A gyémánt a sárban is látszik]: az érték mindenhol érték marad

~ *Az arany a sárban is arany marad* | ~ *A gyöngy csak gyöngy, ha a sárba esik is* (rég) | ≈ *Dudva közt is virág a virág* (táj)

V: Алмаз сохраняет свой блеск и в мусорной яме

R: Золото и в грязи́ блестит

Алмаз алма́зом гранится, вор во́ром губится [A gyémántot gyémánt csiszolja, a tolvajt tolvaj teszi tönkre]: a mesterségbeli tudást és kitartást csak hasonló tulajdonságokkal lehet túlszárnyalni

≈ ① *Gyémántot csak gyémánttal lehet csiszolni* (rég)

Алмаз сохраняет свой блеск и в мусорной яме [Az arany a szemétdörmön is megőrzi ragyogását]: az érték mindenhol érték marad

~ *Az arany a szemétdombon is arany marad* (nép) | ~ *A gyöngy csak gyöngy, ha a sárba esik is* (rég) | ≈ *Dudva közt is virág a virág* (táj)

V: Алмаз и в грязи́ виден

R: Золото и в грязи́ блестит

Алты́нного во́ра ве́шают, полты́нного че́ствуют [A tolvajt egy altinért felakasztják, egy poltyinnyikért tisztelik]: előfordul, hogy nagyobb bűnök büntetlenül maradnak, ellenben a kisebb vétségek elkövetőit felelősségre vonják

~ *A nagy tolvaj leszakad, de a kicsi felakad* (rég) | ≈ *A törvény oly háló, mely a gyenge szúnyogot megfogja, a darázs pedig keresztültöri magát rajta* (rég)

❖ Az altin 1375-től használt orosz réz váltópénz, amelyet 1704–1718 között ezüsből vertek. Az 1839-ben bevezetett pénzreformtól kezdve három kopejkának felel meg. • A poltyinnyik az 1707 óta vert ötvenkopejkás érme.

R: Малый вор бежит, большой лежит | Что ворам с рук сходит, за то воришек бьют

Аппетит приходит во время еды* [Évés közben jön meg az étvágy]: a siker egyre többre ösztönöz

= *Évés közben jön meg az étvágy*

☞ Ez a közmondás számos európai nyelvben használatos. Rabelais *GARGANTUA ÉS PANTAGRUEL* [La vie de Gargantua et de Pantagruel] című regényének fordításából került bele frazeológiájuk vérkeringésébe.

P: Почему аппетит приходит во время еды, а еда во время аппетита не приходит? [Miért az étvágy jön meg evés közben, miért nem az étel jön meg étvágy közben?]

○ *Francia* L'appétit vient en mangeant [Evés közben jön meg az étvágy] (1534)

Аптека и лечит, и калечит [A patika meg is gyógyít, meg is nyomorít]: az orvosság jótékonyan hathat a beteg szerveire, ugyanakkor káros is lehet
 ≈ *Nincs ártalmasabb mérég, mint az orvosság* (rég)

Артель атаманом кренка́ [Az artyelt az atamán erősíti meg]: a jó vezető megedzi a beosztottakat

≈ *Fej nélkül a tábor lelketlen sokaság* (rég) | ≈ *Fej nélkül a tábor olyan, mint a jó bor, amelynek íze nincsen* (rég)

❖ Az artyel közös munkára rokonsági kötelékek vagy azonos foglalkozás alapján, egyenlő jogokkal rendelkező személyekből létrehozott csoport. Vezetője az atamán, másképp sztaroszta vagy bolsak. A kisebb, többnyire falusi artelek megvoltak vezető nélkül, városokban viszont nemegyszer két atamánt is választottak. Ezek nem élveztek kiváltságokat, vezetői teendőik mellett ugyanúgy dolgoztak, mint a többiek. Például az ácsokat tömörítő artyel atamánja a munkája végeztével prémiumban részesülhetett; ezt a juttatást *csizmáralalónak* (*на canozu*) nevezték. Az artelek alkotóerejét bizonyítja, hogy 1838–1917 között a legegyszerűbb szerszámokkal (talicska, lapát, fejsze és fűrész) 90 000 kilométernyi vasútvonalat építettek. I. Péter és II. Katalin a céhek létrehozásakor és továbbfejlesztésekor az artelek több évszázados hagyományaira és tapasztalataira támaszkodott.

Артель воюет, а один горюет [Az artyel hadakozik, egy ember szomorodik]: a közösen végzett munka több eredménnyel jár

~ *Egynek a keze erőtlen a harcra* (táj) | ≈ *Több erősb mindenkor egynél* (rég) (1598)

R: Каждая река к морю течёт | Миром и горы сдвинем | Один и дома горюет, а двое в поле воюют | Один и камень не поднимешь, а миром и город передвинешь | Одной рукой и узла не завяжешь

Артельный котёл гуще кипит [Az artyel bográcsa sűrűbben zubog]

≈ *Közös munka sok siker* (táj) | ≈ *Láncon az egyik szem a másikat húzza* (táj) | ≈ *Összetartásban az erő*

R: Артелью хорошо и недруга бить | В единении – сила | Каждая река к морю течёт | Миром и горы сдвинем | Один и камень не поднимешь, а миром и город передвинешь | Одной рукой и узла не завяжешь

Артéлью хорошó и нédруга бить [Artyellel az ellenséget is jó kaszabolni]
~ *Egynek a keze erőtlen a harcra* (táj) | ≈ *Összevetett vállal erős a sokaság* (rég) | ≈ *Sok darázs a legfutóbb paripát is megöli* (rég)

R: Артельный котёл гуще кипит | В единении – сила | Каждая река к морю течёт | Миром и горы сдвинем | Один и камень не поднимешь, а миром и город передвинешь | Одной рукой и узла не завяжешь

Б

Баба – бабе, баба – борову, а потóm по всемý гóроду [Asszony az asszonyoknak mondja, asszony az ártánynak, végül híre fut az egész városban]: a titkot csak egy ember képes megtartani

≈ *Asszonyra ne bízd a titkot, mert a könyökén is kiszalad!* (nép) | ≈ *Meg nem állja szerdek¹ a nyársat, asszony a titkot* (nép) | ≈ *Titkod, tanácsod feleségednek is nehezen!* (rég)

R: Знала бы наседка, узнает и соседка | Петух скажет курице, а она – всей улице | Расскажи другу – пойдёт по кругу | Свинья расскажет борову, а боров – всему городу

Бáры дерýтся, а у холопов чубы боля́т [Urak verekednek, s a jobbágyok hajtincese fáj]: a hatalmasok marakodásának az alattvalók isszák meg a levét = *Az urak vesznek össze, s a jobbágyok haját tépik ki* (rég)

❖ A szolgareteg a X–XVIII. században a hadifoglyokból és adósrabszolgákból került ki, adhatták-vehették őket. Megölésükért nem járt büntetés, csak az árukat kellett megtéríteni. A RÉGMÚLT IDŐK ELBESZÉLÉSE [По-весть временных лет] ezt írja a 945. év eseményeiről beszámolva: „Bármennyi keresztény, görög alattvaló foglyot hoznak is a ruszok hozzánk, a kiváltáskor egy fiatalemberért és egy jó hajadonért fizessenek a mieink 10 zolotnyikot, és váltsák ki. Ha pedig középkorú, akkor 8 zolotnyikot adjanak nekik, és váltsák ki, ha pedig öreg vagy gyermek, akkor 5 zolotnyikot [adjanak érte].” A szolgák a XVII. században földhasználati jogot kaptak, s 1722-től a fejadó bevezetésével jobbágygá lettek.

V: Паны дерутся, а у холопов чубы трещат

Бедá – глýпости сосéд [A baj az ostobaság szomszédja]: a minket ért bajoknak gyakran mi magunk vagyunk az előidézői

≈ *Ködmöne van a kutyának, maga kereste magának* (táj)

¹ Szerdek (rég): 1. aludttej kocsonyás része 2. tehéntúró.

Бедá не приходит одна* [A baj nem jön egyedül]: a bajok sorozatban érik az embert

= *A baj nem jár egyedül* | = *Bajjal jár a baj* | \approx *A szerencse ritkán elégszik meg egy csapással*

❖ Ebben a közmondásban a Baj a keleti szláv mitológia balsorsa – mesékben sovány, félszemű asszony személyesíti meg. Erdőben tanyázik, s ha meg akarnak tőle szabadulni, kelepçébe csalják és nehezen hozzáférhető helyre (mocsárba, verembe) lökik. Az embertől távol, idegen területen lakik, s ez az idegenség, másság a távolság növekedésével egyre fokozódik. Szakaszai: SAJÁT TERÜLET → ház → udvar → falu → mező → erdő → IDEGEN TERÜLET.

📖 A csőstül jövő csapás motívuma az ókori szerzőknél (Plautus, Terentius) is előfordul.

R: Пришла беда, отворяй ворота!

○ *Kinai* 禍不单行 huòbù dānxíng [A bajok ritkán jönnek egyedül]

Бедá к нам приходит верхóm, а от нас ухóдит пешкóm [A baj lóháton jön és gyalog távozik]: a baj hirtelen jön és lassan megy el

= *A nyavalya lóháton jó, gyalog megy el* (rég) | \approx *A betegség fonszámra jön, de latszámra megy el* (rég)

R: Болезнь приходит пудами, а уходит золотниками

Бедá, кóли сапóжник начнёт печь пироги́, а кузнéц тачáть сапоги́ [Baj, ha cipész lát neki a pirosütésnek, és kovács varrja a csizmát]: mindenki azt a munkát végezze, amihez ért!

\approx *Tűt a szabónak, árt a vargának!* (rég) | \approx *Ne fogj hozzá, ha nem mester-séged!* (rég) | \approx *Ki-ki mind maga mesterségét űzze!* (rég)

📖 A közmondás Krilov A CSUKA ÉS A MACSKA [Щука и Кот] (1813) című meséjében gyökeredzik. Ez azokról szól, akik olyasmibe fognak, amihez nem értenek. A csukának kedve szottyan egerészni, s a macska magával viszi a portyájára. Természetesen a csuka nem tud megküzdeni a patkányokkal – lerágják a farkát. A macska visszavonszolja a tóba. A történet elején kifejtett tanulság vált közmondássá. Az író eredeti megfogalmazásában: „Беда, коль пироги начнёт печи сапожник. А сапоги тачать пирожник ’... S pirosütő varrja a csizmát.’”

R: Ласточка лепит гнёзда, пчёлка – соты | Не в свои сани не садись! | Не суйся в ризы, коль не поп!

Беднее всех бед, как денег нет [Minden rossz legrosszabbika a pénztelenség]

\approx *Nagy akadály a szegénység* (rég)

Бѣдному все сапогі по ногѣ [Szegény embernek minden csizma ráillik a lábára]: a szegény embernek bárminemű segítség jól jön

≈ *Az éh¹ ember semmiben nem válogat* (nép) (1598)

Бѣдному жениться и ночь коротка [Szegény embernek az éjszaka is rövid az esküvőre]: a szegény embernek nem kedvez a szerencse

≈ *Szegény embert még az ág is húzza* | ≈ *A szegénynek még a csuprából is kiforr* (nép)

R: К мокрому телѣнку все мухи липнут | На бедного Макара все шишки валяются | На убогого всюду каплет | По бедному Захару всякая щепа бьѣт

Бѣдному зятю и тещь не рад [Szegény vőnek az apósa sem örül]: a szegényt a családja is megveti

≈ *Szegénynek senki nem barátja* (nép)

Бѣдному нѣжно многое, жадному – все [A szegénynek sok minden kell, a harácsolónak minden]

≈ ② *A zsupori sohase mondja: elegem van* (nép) | ≈ ② *Fősvénynek soha sincs elég*

Бѣдность не грех, а до грехá доводит [A szegénység nem bűn, de bűnre csábít]

≈ ① *A szegénység nem bűn* | ≈ ② *Sok bűn oka a szegénység* (rég)

Бѣдность не порók* [A szegénység nem bűn]: az anyagi nehézségeket nem kell bűnnek felfogni

= *A szegénység nem bűn*

☞ Az orosz nyelvben a közmondás Osztrovszkij A SZEGÉNYSÉG NEM BŰN [Бѣдность не порок] című színdarabjának bemutatója (1854) után lett igazán népszerű, bár már korábbi irodalmi művekben is előfordult.

○ *Latin* Paupertas non est vitium [A szegénység nem bűn]

Бѣдность не стыд [A szegénység nem szégyen]: a tisztességes szegénységet nem kell szégyellni

= *Szegénység nem szégyen*

Бѣды мучат, умý учат [A bajok emésztenek, észre térítenek]: az átélt keserőségekből tanul az ember

≈ *A szükség okossá teszi az embert* (rég) | ≈ *Nagy mester a nyomorúság* (rég) | ≈ *A szükség vasat tör* (táj)

¹ Éh (rég): éhes.